

APORTACIONS LÈXIQUES I METODOLÒGIQUES DE L'ATLES TOPONÍMIC VALENCIÀ

Emili Casanova Herrero

Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València

0. L'ATLES TOPONÍMIC VALENCIÀ (ATV)

Recull més de 50.000 topònims vius, arreplegats de viva veu en tot el territori valencià, tant en el de base lingüística castellana com en el de base lingüística catalana. Els materials són fruit d'enquestes sobre el terreny a informadors vells i coneixedors de la zona (pastors, caçadors i llauradors), fetes per llicenciats en filologia, història i geografia, ensinistrats en la metodologia de l'enquesta onomàstica i en la cartografia ja que tota la toponímia arreplegada està localitzada i ubicada en un mapa a escala 1:10.000, és a dir, el corpus recollit ha estat condicionat per la seua referència a la cartografia, per la qual cosa la proporció de topònims és baixa: devers 2,20 topònims per km². Aquest corpus, l'ATV, està en vies d'aprovació i publicació per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, institució que té normativament les competències legals sobre onomàstica valenciana, i que ha heretat el treball constant que ha portat a terme la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat Valenciana, des de 1994, coordinat des del seu inici per la incansable Aigües Vives Pérez Piquer.¹

El recull ha permès per primera vegada disposar d'un corpus poat del terreny sense els errors de la cartografia anterior, tant de localització de topònims com sobretot de males grafies i d'adaptació al castellà de topònims valencians, etc. I una presentació feta des del respecte màxim al topònim oral, vestit amb l'ortografia normativa però sempre mantenint les varietats lèxiques dialectals i arcaïques, tot evitant correccions o interpretacions que fetes sense el complement d'una documentació històrica ampla haguera sigut font de moltes ultracorreccions. Per això, aquest ATV és el primer pas d'un futur recull exhaustiu de toponímia de tots els temps.

Un corpus tant extens, arreplegat per més de 230 enquestadors de boca dels més aptes coneixedors de la toponímia valenciana és un tresor salvaguardat i posat a l'abast de tots que enriqueix el nostre patrimoni col·lectiu, serveix a geògrafs i historiadors, ajuda als tècnics lingüístics a escriure de manera adequada els topònims locals i aporta molts ensenyaments i novetats lingüístiques als estudiosos de la llengua i l'onomàstica.

Per això he pensat que seria convenient presentar en este II Seminari de metodologia

¹ La publicació de l'ATV prevista per al final de l'any 2007 aporta una extensa introducció on s'explica la metodologia seguida en l'arreplega i en la forma triada del topònim. Aquest treball n'és deutor.

en Toponímia i Normalització Lingüística una primera aproximació de les aportacions lèxiques de l'ATV i una valoració del seu contingut.

1. APORTACIONS LÈXIQUES DE L'ATV

L'obra ens ofereix per primera vegada una visió sistemàtica de la toponímia de tot el territori valencià, de manera que una anàlisi detallada ens permet esbrinar isoglosses, conèixer la presència o absència de formes tradicionals, de geosinònims amb els altres territoris de la mateixa llengua, de variants formals en pugna d'acord amb la distribució dialectal del País Valencià, de saber l'abast dels malnoms en la composició toponímica, les estructures sintàctiques existents, les tendències fonètiques, les interferències entre les dues zones lingüístiques de la nostra Comunitat, etc. De tot aquest conjunt de camps d'estudi n'elegiré uns quants com a exemple del valor d'esta obra, tot distingint entre els topònims d'una zona i de l'altra.

1.1. Zona de base catalanoparlant:

a) La toponímia arrellegada és testimoni de l'existència d'una capa de lèxic apel·latiu hui perdut en la zona, gràcies a la qual podem saber amb certesa que mots hui no vius en valencià hi han existit antigament. Per exemple:²

Adjutori<ADIUTORIU. Cultisme viu a l'edat mitjana

Aiguadolç/Rocafort. Mostra d'adjectius llatins de dos terminacions que passen al català amb una única forma per al masculí i femení, abans de mocionar un femení

Alberca. Arabisme viu fins al segle XV

Alforí. Arabisme viu en tot el país fins recentment amb el sentit de graner

² Només transcriuré el vocable, sense els articles o adjectius que l'acompanyen. També prescindiré de localitzar-lo en un municipi, llevat dels casos que ho crega necessari per a entendre el seu valor. A efectes d'alleugerir la xerrada i l'article partisc sempre d'informacions del DCVB de FB Moll, del DECat i de l'On Cat de Joan Coromines. Però també de moltes opinions presents en una gran part en publicacions meues. Per exemple, en els articles següents:

- «Aproximació a una toponímia d'aigües en català al País Valencià» (1988), en *Col.lecció d'Urbanisme Musulmà*, 29, Ajuntament de Benissa, pàg. 115-141.

- «Toponímia d'origen castellà» (1995) en *Materials de Toponímia: Estudis de Toponímia Valenciana*, Denes, pàg. 1207-1216.

- «Toponímia i normativa: el cas valencià» (1997), en *BISO*, 67, 1996, pàg. 70-92.

- «La toponímia de serra de la Vall d'Albaida» (1998), en *Toponímia. Más allá de las fronteras lingüísticas, Quaderns de Sintagma*, pàg. 41-52.

- «El lèxic valencià medieval soterrat en la toponímia (o l'estat toponímic català a València)» (1999), en *BISO*, 1997, 79, pàg. 38-60

- «La frontera lingüística castellano-catalana en el País Valencià» (2003), en *RFR* 18 (2001), pàg. 213-260.

- COROMINES, J. (2003) *Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines (2003) en *BISO*, 92, pàg. 97-135.

- Algar. Arabisme en el sentit de 'cova d'aigua'
- Algoleja. Arabisme viu fins al segle XVI 'meandre'
- Asnet<ASINETU. Evolució popular del derivat d' ase<ASINU
- Atzavara. Arabisme, hui en decadència davant «pitera»
- Auzell<AVICELLU 'ocell'. Hui el mot «pardal» és general en valencià
- Batle<BAJULU. Encara es coneix en malnoms i noms de carrers sota la forma balde.
Hui, substituït per alcalde
- Brugars/burgal. derivats de bruc. Burgal és una metàtesi i un canvi de sufix de brugar
- Bullent <BULLIENTE 'que bull'
- Calapatar. Conjunt de calàpets. Mot substituït per «sapo» des del segle XV
- Canadella. Diminutiu de la forma antiga CANNA>cana amb el valor de canyadeta
- Cint<CINCTU 'cenyit'. Restes de la forma antiga. Hui viu l'aragonesisme cinto en tot el País
- Cossa/cós<CURSA/CURSU. És l'antic camí romà, amb evolució popular
- Denes/Setenes<DECENA/SEPTENA, manera de comptar antiga hui mantinguda en dotzena
- Devallades, Vallada. Són testimonis del verb davallar, hui també en vies d'extinció
- Empriu <AEMPRIVU 'terres de propietat comunal'
- Escaig. Potser de l'ide 'retall, escapoló'
- Espioca. Derivat del verb espisar amb el sufix -occa. Lloc des d'on es vigilava la mar
- Esplugues<SPELUNCA 'cova'. Procedeix del cognom
- Feixa<FASCIA. Substituïda per bancal
- Fembra<FEMINA. Hui substituït totalment per femella
- Fonguda. Participi analògic del verb fondre, en lloc de fos
- Garganta. Derivat de l'arrel garg- és una forma pròpia del català fins al segle XVI
- Hortal<HORTALE 'parcel·la de terreny'
- Jana<DIANA. En altres zones o llengües significa 'bruixa'
- Jussana/Sussana<DEORSU + ANA 'la part de baix'. A causa de l'etimologia popular a la Costera es coneix Sussana
- Madremany/Formany: La segona part dels mots testimonia el llatí MAGNU 'gran'>many. Són llinatges medievals
- Madriguera<MATRICARIA 'cau'. Evolució normal en valencià
- Mareny<MARITIMU. També en català evoluciona a maresme
- Mesell<MISELLU 'desgraciat'

Obaga<OPACA. Excepte en el nord, en la major part del país viu hui el mot hombría/umbria

Onque<AVUNCULU. Variant popular d'oncle

Peiró 'creu de terme', viva al Nord de Castelló

Péleg<PAELAGUS 'el llavador'

Perencisa/perenxisa<PETRA INCISA. Testimoni de la variant formal pera i del mot encís 'trecat'

Plet<PLACITU. Aquesta variant mostra que també hi ha existit. Hui viu només *pleit*, segurament recialla de la forma medieval, potser ajudat per la forma castellana

Porçons<PORTIONES 'porcions d'aigua'. Germà de Los Alporchones de Múrcia, es pronuncia Porçons o Purçons en pobles diferents

Pregó/prigó<PROFUNDU. Hui només es coneix literàriament. En alguns llocs el barranc Pregó es diu ara Barranc Fondo, com a Albaida

Presseguer<PERSICARIU 'bresquillera'. A més del topònim, trobem un carrer a la ciutat de València «perseguer» i encara viu pel Nord

Quadrella<QUADRU+ELLA. Forma diminutiva, encara viva en la zona de reg de Castelló de la Plana

Sentiu<SENTICE 'planta'. Clar és que també podria procedir del topònim lleidatà transportat La Sentiu

Sinoga<SINAGOGA. Pot ser restes del mot comú antic

Somera <SUMM+ARIA 'la part de dalt'. També viu somera 'ase femella'

Uixola-Uixó<OSTIU+OLA i -ONE. Deuen ser testimoni del substantiu uix 'porta d'eixida', viu encara en el verb auixar

Ver(Pi)<VERU 'verdader' oposat a pi bord

Vermellar <VERMICULU + ARE. L'adjectiu *roig* ha eliminat vermell excepte al Sud del país. També tenim el cognom Bermell, però els llinatges són més volanders que els topònims

- b) Testimoni d'evolucions fonètiques esporàdiques o temporals que no han arribat a fer-se generals i de formes dialectals. Aquest apartat necessita tirar mà de documentació d'altres segles per a poder opinar amb seguretat. Per exemple:

Abugot. Velarització de la vocal *e* de abegot

Albureca. Canvi esporàdic de la dental sonora en *r*, com també en Alameda>Alamera

Algevar<Atzevar i Dotge<dotze. Palatalització de l'alveolar geminada sonora perquè existeixen molts pocs mots amb aquest fonema

- Arcúrnia/Alcúrnia. Arguenya/Alguenya, Armaig/Almaig, Cormo, Plançonar>Prensonar i Algamassa/Argamassa: canvi de timbre entre les líquides *r* i *l*
- Argilaga. Tancament de la palatal *e>i* en contacte amb una consonant palatal
- Atzaneta/Atzenet, Salzadella. Com en Pinatellada, pas de *e...é>a...é*
- Benenar<BENETZAR, amb canvi vocàlic per dissimilació de *aa* i pas de l'alveolar africada en *nz*
- Bítols<Vítors. Dissimilació de *rs* en *ls*
- Bolta. La labiodental *v* de volta en contacte amb la vocal labiovelar dissimila en la bilabial *b* des d'antic
- Cauilà. Simplificació de cugullada, amb dissimilació de *uu>au*
- Creveta. Consonantització de Creueta, com passa en altres ocasions: bou>bover
- Eixèrcit. Tenim el pas de *cs>ix* normal des de sempre
- Estral. Eliminació de la *d-* a causa de les vacil·lacions entre els derivats dels sufixos *de+ex* i *-ex*, i ajudat per la debilitat de la dental davant de l'accent, per fonètica sintàctica
- Flare. Dissimilació de líquides vibrants en frare<FRATER
- Flissura. Simplificació de tres palatals en dos com en quixal: FREIXURA>flissura
- Fontanars<Fontanals. Canvi antic de líquides potser per canvi de sufix
- Francés. Encara que és difícil saber si ve del nom propi Francesc o del gentilici francès, en tot cas ací observem la simplificació del grup *esc>és* normal des del segle XVI, en molts casos sabem que ve de Francesc-
- Gargori. Metàtesi de gregori i obertura de la *e+r>ar*
- Jagant. Assimilació de la *e* àtona a la *a* tònica
- Maixquera. Palatalització medieval de *sk* en *ixk*
- Natzaret. Derivat de llatzeret per etimologia popular. Observem el pas de *e...é* a *a...é*
- Òlbits. Epèntesi de la consonant *t* final darrere de vocal *i*, com en geni>genit
- Paixarella. Deriva de l'ocell valencià Paixarell que normativament viu sota la forma passerell
- Pinatellada. Derivat de pinetell, amb l'obertura de la *e...é* en *a*, general des de sempre
- Porxinos<PORCINOS. Palatalització de *ce, ci*
- Pra<PRADA. Simplificació de la *-d-* postaccentual en llocs que hui no es produeix
- Prat>parat: Anaptixi d'una vocal
- Quebrassa: CREPACEA>crebassa>quebrassa, amb metàtesi
- Rajos>raijos. Evolució de la palatal africada sonora en el bifonema *i* + palatal fricativa sonora. És propi del Nord de Castelló

Remua. Eliminació de la *-d-* en general al Sud

Rúbia. Davant de la sorpresa d'un topònim format sobre una dona rúbia, vam trobar que era una evolució espontània del topònim Atzúbia, amb el mateix rotacisme en l'alveolar africada sonora que fan hui en molts pobles on dotze>dosre

Sària. Simplificació de *RRY* en *RY*

Sorts>sots. Eliminació de la vibrant implosiva, com en dimarts i el cognom Ots<HORTS

c) Variants formals dins del País Valencià. En molts casos podríem establir-ne isoglosses com en cadolla, cocó i clotxa, o jonc i junc, però en general tot viu per tot barrejat. Les mateixes diferenciacions ocorren en els vocables apel·latius:

Abeletjar/Albellatjar/Albelatge

Alfadalí/Alfardí-

Aliacrans/alacrans

Àliga/àguila

Assagador/assegador. Assagador és la forma etimològica, però la pronúncia en *e*, potser per analogia amb segar, és majoritària

Bega/Vega. El Bega de la Ribera, entre Sueca i Cullera, és documentat així ja a l'Edat Mitjana, però el topònim sembla foraster

Buscarró/buixcarró i Cascarra/caixcarra. És el mateix cas que peixquera

Cadolla/Codolla/Godolla. Variants prou generals les dos primeres

Campello/Campello/Campillo. Totes les formes procedeixen de l'aragonès <CAMPELLU, no del mossàrab

Cim/xim. Xim viu entre la Vall d'Albaida i la Safor i és també una tendència de palatalització de la *ce*, *ci*

Foieta/Foeta

Gentisclar/lentisclar

Joncar/juncar

Llacorellar/llecorella

Llagosta/Llangosta

Mànega/Màniga

Matalap/matalaf. En la zona castellana trobem un matalàs

Montanyar/muntanyar

Naiximent: Encara que en molts mapes trobem naixement, que és l'única forma normativa, naiximent és la forma medieval i l'única viva en valencià

Òbila/òliba

Orso. Mai no trobem ós

Penyaicendra. I representa l'evolució de *de*, on la *-d-* cau i *e>i* com si fóra la conjunció copulativa

Pobill/pubil

Pouet/povet i Boveral/boeral

Querenets/carena

Roll d'aigua/assarb

Rugla/Rungla

Saldonar/Saulonar

Salvatxo/fardatxo

Solsida/ensulsida

Sopalma/Sopalmo/sobalma/Subalma

Sortanella/sortonella. Sortonella és la forma etimològica

Tea/teda. En molts treballs trobem teia o teda, però l'única viva és tea

Xumenera/ximenera/aixumenera

En molts casos només hem trobat una variant, que es podria usar per a traçar isoglosses amb mots d'altres territoris. Per exemple: Clavill, Murta, Alguazil, Parafís, Giner.³

- d) Topònims amb etimologies discutides. Molts noms a primera vista no tenen un origen o explicació clars, per la qual cosa deixem la seua valoració per a quan en tingam documentació antiga. Per exemple:

Badell. El riu Badell pot vindre o de VADELLU o de Vedell, amb el canvi *e...é>a...é*

Grapat, que segons Coromines estaria relacionat amb gripau 'sapo', pot ser perfectament l'apel·latiu grapat, ja que tenim altres noms semblants com font de la Petaca, font del Gamelló

Vilaret que sembla ser una metàtesi i afèresi de l'Olivaret

I així en altres casos com Clariano i Agrillent (jo crec que les meues propostes en altres publicacions ho clarifiquen), Aiguar, Termenet, Porxinos, Arxipèl. En Oró no està clar el seu pas de ACERONE>auró>Oró.

³ De vegades trobem topònims amb variants formals diferents d'acord a la pronúncia de la zona. Per exemple, Hortijola/Hortitxola i Llepasa/LLapassa. En estos casos es dubta entre usar la grafia normalitzada o deixar la pronúncia de la zona. En el primer cas, el millor és deixar les dues pronúncies ja que les dues són històriques segons OnCat, IV, 422: Hortitxola seria mos-sàrab -o millor aragonès- i Hortijola seria la pronúncia arabitxada. Però si actuem així ací per què no el mateix el Portitxol o i Portitjol?

e) Castellanismes, adaptats o no, generalment vius en zones de frontera entre pobles valencians i castellanoparlants. Per exemple, el Devadillo de Picassent procedeix de l'Elevadillo; Gorgoróbio és un nom posat pels ramaders aragonesos, Fos pot venir de l'aragonès FOS, vinga de FOSSUM o de FOCE, a pesar del que afirma Coromines en Oncat, s. v. fou.

De vegades algun castellanisme procedeix d'un cognom antic com Verdejo, d'Alfafara que ja es documenta al segle XV i la gent pronuncia Verdeixo o Galtero, del segle XVIII. Molts d'estos lexemes no catalans es documenten ja des de l'Edat Mitjana i arribarien amb els aragonesos. La seua fixació demostra la facilitat d'arrelament dels elements rars o menys freqüents per a designar el territori. És de notar que a part dels topònims de frontera, els que procedeixen de malnoms o cognoms són fàcilment transportables amb els parlants. Una mostra de més exemples:

Acebador. El verb cebar pronunciat en alguns llocs amb *v* (acevar) podria ser també català<CIPARE, però la geografia del mot no ho avala

Agüelo. Mot comú des del segle XVII

Alcornoque i Alcornocar. Isoglossa que entra ben endins de la Plana

Algarroba. En la mateixa zona viu l'apel·latiu garrofa

Almanaque. Topònim modern en una zona on la gent diu l'Almanac

Almendroler. És l'ametleral o almeleral

Arboleda. Conjunt d'arbres

Arranque. Mot col·loquial

Bohío. La gent pronuncia el Buxio, a la castellana, ja que és un topònim procedent de Cuba de la primeria del segle XX

Buitrera. Lloc on hi ha molts de buitres o voltors

Cabeço. Conviu amb cabeç per a designar tossals més petits

Caicó. A la zona castellana es diu caicón

Cano, el. Topònim tant arrelat en tot el valencià central que se l'ha qualificat de mossàrab

Caporutxo. La terminació *-utxo* és d'origen aragonès. Ara bé el mot és molt conegut en valencià parlat en l'expressió "fer el meu caporutxo/caparrutxo". No crec que procedisca del mossàrab

Castellarejo. Sorpren l'adaptació del sufix castellà *-ejo* però és ben viu

Cata, la. Lloc on es fan proves o tasts que en valencià popular es diu catar

Collado. Mot discutit per Coromines que el qualifica de mossàrab, però la terminació no ho permet

Colpeo. Substantiu híbrid de colp i 'golpear'

Desetxat. La zona està plena de topònims adaptats al valencià

Encarnelles. Mot que arriba a Múrcia
 Fonderaco. S'ha qualificat de mossàrab però és clarament un aragonesisme
 Forato. Valencianisme adaptat al castellà
 Guargo. Restes de la diftongació aragonesa
 Guendo/Duende. La primera forma és la que està arrelada en el valencià parlat
 Judeu 'judío'. És un híbrid entre els mots jueu i 'judío'
 Junquerejos. En la mateixa zona trobem el topònim el Juncaret amb el mateix sentit
 Madronyal/Modronyal. El mot alborser també és ben viu
 Majadafría. Batejat per la transhumància aragonesa
 Pato. Mot que conviu amb ànec, però de forta vitalitat
 Pavo. Mot col·loquial que conviu amb titot i gall d'indi
 Penyascal. Topònim en una zona sense castellanismes excepte el Cerro, però és difícil d'explicar en català
 Querido. Procedent d'un malnom
 Reconco-Recuenco-Reconc. Mostra de la lluita per adaptar els topònims forasters
 Redonda. Mot d'origen aragonès portat pels ramaders, també viu en occità, documentat ja en l'Edat Mitjana
 Sangria. Substitueix el topònim antic la Sagnia per a designar l'eixida d'aigua
 Sombrials. Castellanisme amb la terminació valenciana, com umbrial
 Somo, los Somos. Pronúncia aragonesa o afectiva del mot som<SUMMU 'elevació'
 Terrericos Pardos. Exemple del sufix *-ico*, també ben arrelat en valencià
 Vallejo. Vall xicoteta
 Xarco. Mot ben antic, com també Xorro

f) Urbanitzacions. És un dels problemes de la nostra toponímia, la proliferació de noms forasters per a designar les noves urbanitzacions. Ací cal una llei de defensa del patrimoni toponímic. Per exemple:

Mutxavista. Nom creat per imitació del topònim Mutxamel

Paraíso. Tenint un nom tant viu com el Paraís no s'entén este topònim per a la urbanització si no és pel paper secundari o residual que ha tingut fins ara el valencià

Saplaya, que combina el possessiu simple sa (sa casa, ma mare) i el castellà 'playa', perquè saplatja no sonava viu en el lloc de la urbanització

- g) Malnoms i hipocorístics. Una bona quantitat de topònims tenen l'origen en malnoms i hipocorístics, especialment en els batejats a partir del segle XIX. Eixos malnoms són una font de maldecaps per als etimòlegs sense una documentació adient i una coneixença de la microhistòria de la zona. Per exemple en la interpretació dels topònims El Gafaüt i el Torrafer, Coromines assaja interpretacions agosarades per no saber que el seu Etim. o origen eren dos malnoms, com ja he demostrat en altre lloc. Per exemple:

Camaenalt

Cantalasdeu, nascut d'una repetició del senyor

Catxoles'catxotxes'

Entraisale. Usa el castellà com ocorre en un tant per cent de malnoms

Fole. Perquè sempre repetia esta interjecció

Juano

Llobero

Maicalles

Milantes, el tio

Minxo, perquè li agradava el menjar

Panou. Sembla una mona de Pasqua

- h) Antropònims, noms de pila i cognoms. També en són nombrosos, però aquests en general són fàcils d'estudiar i esbrinar, com en Albentosa, Cayetano i Anselmo. De vegades poden estar els noms emmascarats com en Perolit<Pere d'Olit, Plangamell<Pla d'en Gamell o Llomandilla<Lloma d'Andilla.

- g) Famílies de mots amb sufixos diferents. La toponímia arreglada ens dóna compte de la gran riquesa derivativa del valencià. Per exemple:

Covarxa, Covarxella, Covarxet, Covarxó, Covarxo, Covarxota

Joncar/Juncosa/Junces/Joncaret/Jonquera i Juncarejo

- h) Pervivència de sufixos desusats, com en:

Abrell, Covatella, Vilella, <ELLU, diminutiu

Abret<ITTU, diminutiu

Felipons<ONE

Fenassosa, Palmosa i Matoa<OSA

Jussera/Somera<ARIA

Llobero/Xopero/Domengero<sufix d'origen castellà -ERO<ARIU

Peixerona/Comona/Sortonella<UNDA

Vallesa<ENSA. Pot ser que vinga del cognom i no del nom apel·latiu

Vinet, Carraixet<ETU

i) Mots populars poc coneguts pels parlants jòvens:

Arrabassada 'terreny erm transformat en camp de conreu'

Balma 'cova'

Bitxac 'ocellet'

Bustal 'roca' o 'terreny del mas per a ús comunal dels veïns, on es fan les eres, pallisses'

Cleda 'tancat'

Covantoll <cova en toll

Edrets. Són els edros o évols

Hedra. Molta gent pensa que la catalana és heura, i quan trobem hedra la canvien en els seus treballs

Judia 'fredaluga'

Llonga 'llarga'

Marrada 'desviació'

Menescal 'veterinari'

Penella 'tros de terra'

Perxàs 'edificació coberta adjunta a un mas'

Tomellar. Derivat de tomello 'timó'

1.2. Zona castellanoparlant

Voldríem des d'ací fer una crida a estudiar la zona valenciana de parla castellana, la de base aragonesa i la de base murciana, perquè els que ens dediquem a la filologia catalana no la tenim present i els que estudien filologia espanyola tampoc. I en canvi és imprescindible per a conèixer bé el català de València, l'aragonès, el castellà vulgar i els dialectes castellans. Precisament, l'arreglada de la toponímia de la zona oest del País Valencià ens mostra un gran entrecruament d'isoglosses castellanes i catalanes, especialment en les zones de frontera lingüística que donen un gran valor al material de l'ATV. Vejam-ne algunes de les aportacions:

- a) Lèxic valencià en zona no catalanoparlant adaptat morfològicament o no. N'hi ha molt fossilitzat com a topònims, tot mostrant-nos el principi onomàstic que els mots més rars

són els que més es fixen en toponímia. I també la interferència lingüística entre els aragonesos i catalanoparlants al Nord, i la superposició del castellà sobre el valencià al Sud. Especialment esta toponímia la trobem en la zona fronterera. Per exemple:⁴

Albelló
 Albereda
 Aljub
 Bacoro
 Baladre
 Bañat
 Bateig
 Calderons
 Campets
 Capoll
 Fadrina
 Falaguera
 Fetge
 Finestral
 Garrofa⁵
 Guis
 Güit
 Herbasana
 Hortanova
 Lladres
 Llencas
 Llobera
 Macianes
 Mallades
 Mamellar
 Melic
 Mos del Bou
 Murta
 Olivaret
 Òrguens
 Quixal
 Rebentó
 Regallet
 Safareig

⁴ Ocorre que en la part valencianoparlant hi ha una sèrie de topònims castellans com forato, devadillo o madronyal i en la part castellanoparlant una sèrie de topònims valencians com capoll, cap o cocons.

⁵ No és ara el lloc per a estudiar cada vocable toponímic des del punt de vista de l'aragonès per falta de perspectiva històrica, però en molts casos el topònim suposadament d'origen valencià pot deure's a la forma aragonesa, no a la catalana. Els mots valencians es poden trobar en el *Diccionari Valencià* de l'editorial Bomera, 1995.

Tampoc no he estudiat cada cas però si ho féiem trobaríem que els topònims valencians es deurién a) topònim antic de la zona abans de castellanitzar-se, com bateig i baladre, d'Elda; de frontera com aljub o tolls de Veo o Tous, c) de malnoms com garrofa, etc.

Setenas
Solsida/Sunsida
Suro
Taiboles
Tascón
Tolls
Trull

- b) Molts topònims reben el mateix nom en i des de les dues zones, especialment quan designen topònims importants. Aquest fet provoca que en la normalització s'usa una doble grafia. Este cas ens ha de fer tindre en compte a l'hora del seu estudi que el topònim pot nàixer en una zona o en l'altra abans d'escampar-se i generalitzar-se:⁶

Espadà/Espadán
Penyagolosa
Matamón
Perenchisa
Campello
Charchanet
Carraixet

- c) Molts noms-topònims existeixen independentment en les dues zones lingüístiques, fet que ens obliga a tindre'ls presents a l'igual que els seus referents abans de llançar una opinió etimològica d'un topònim concret, siga del topònim, siga de la filiació del nom. Per exemple:

Ababolar
Agres (Anna)/Agres
Alacranes-aliacranes
Arbolaje/albellatge
Árboles/àlbers>Arbre, per evolució popular en la zona valencianoparlant
Ardacho-fardacho/Fardatxo
Boscarró-buscarrón
Burgal/brugal
Canadilla/canadella
Cantalar
Crebada-crebantada
El Ofra/L'Ofra
Esvarador: no està clar l'origen de esvarar. Serà un aragonesisme del valencià? Crec que sí
Fangachar
Fuchina/fugina

⁶ Emilio Nieto en estudiar el topònim Penyagolosa ha arribat a la conclusió que el nom de la muntanya seria fixat des de la zona aragonesoparlant. Vegeu el seu «Dues notes breus de toponímia valenciana: Penyagolosa, Les Useres», en *Sintagma* 12, pàg. 5-18

Gamellón-gamella
Hiedra/hedra
Hoya/foia
Huertacha-Covarcho-Urgacho-Furgacho
Jarea/Xarea
Lastras/Ilastra
Madroñal/madronyal
Milocha/milotxa
Morciguillo/mosseguello
Picayo/picaio
Querencia/carència
Rabosa, en les dues zones
Rodeno/pi rodено
Rodero/roder⁷
Toba/åtoba
Torratero/torrater

d) Trets fonètics propis del castellà vulgar, de l'aragonès o del murcià:

Boalaje. Pèrdua de la *v* pretònica
Cardaire. Ús del sufix pejoratiu *-aire* d'origen occità
Cavo. Procedeix del català Cau
Charcum. Ús del sufix valencià col·lectiu pejoratiu *-um*
Clo/Clote. Adaptació del valencià clot, eliminant la consonant final o afegint-ne una *-e* final
Collo. Adaptació del valencià amb una vocal final *-o*, sentida com a castellana
Derecera. Anaptixi de la *e* davant *r*
Glea. Pèrdua de la *d* darrere de l'accent com en el valencià del Sud
Guargos (Chóvar). Diftongació aragonesa de Gorgu
Jonjordana. Aspiració de la *f* de font
Juésar. Aspiració i diftongació de la *f* de fossar
Montul i Purtel. Adaptacions de la palatal del català Montull i Portell
Peacicopán. Eliminació de la *d* intervocàlica
Pijer. Aspiració de la labial ver
Tuesa. Equival al català Tossa

e) Molts topònims es formen sobre malnoms i cognoms com:

Nel/Nelo
Juano
Sento

⁷ Ja he estudiat l'etimologia del nom roder 'bandoler, errant' o del topònim el Torrerater i he discrepat de Coromines. Ara amb esta documentació encara estic més segur de la meua opinió.

- f) Una part dels topònims es presenten en doble sufix, valencià i castellà, o en doble pronúncia adaptada al parlar de la zona. Per exemple:

Artichuela/Artijuela
 Bicorb/Bicuerbe
 Cocón/Cocons/Cocones
 Garrofero/Fustero.
 Palomaret/Palomarejo
 Palop/Palope
 Portichol/Portichuelo
 Tejaret/Tejarico

2. LIMITACIONS DELS MATERIALS DE L'ATV

Les enquestes són fiables i la tasca de l'equip redactor i corrector també. Ara bé, l'aprofitament dels seus materials per a fer estudis lingüístics diacrònics o d'evolució històrica de la toponímia, fins i tot per a poder normalitzar el topònim amb seguretat, presenta alguns problemes ja que la manca d'una perspectiva històrica i la desconeixença de documentació antiga del topònim fa que en moltes ocasions considerem que la proposta de forma vehicular és provisional, ja que en un tant per cent de casos el buidatge documental ens ha fet veure que molts topònims han sofert canvis esporàdics que han desdibuixat el topònim actual. I és que per a posar el vestit formal a un topònim necessitem acurar les formes documentades a través de la història del dit topònim i la forma actual i estudiar la seua evolució aplicant la metodologia de la Gramàtica Històrica per trobar el seu ètim i decidir quina és la forma més adequada per a fixar-la i vehicular-la. A falta d'aquest estudi l'*Onomasticon Cataloniae* de Coromines ha estat una de les bases de decisió però sabem que en alguns casos la falta de documentació també ha fet errar al mestre de l'onomàstica. Per això l'AVL espera mamprendre en un futur molt pròxim la documentació històrica de tota la toponímia valenciana.

El treball, doncs, presenta tres mancances per ara, fàcilment solucionables amb més estudis i buidatges:

- a) Necessitat de documentació històrica per poder proposar una forma segura com demostren alguns treballs recents. Per exemple, en alguns dels casos estudiats:

Cinc de Cint
 Derrames de Benarraes
 Fadrí d'Alfadadí
 Fosc de Fos
 La Batalla de Na Batalla
 Lluïssades de llosa lluïda, no de Lluís
 Malles de Mallades

Molinell és una adaptació de l'aragonès Molinello, com Vaïllo i Vaello de Vadello/
Vadillo

Pospelat de Tòspelat

Rüedes és una evolució de Rouredes

Suderma de Sort Erma

- b) La regularització dels topònims de vegades amaga la variació dialectal valenciana. Per a evitar açò la base de dades de l'AVL manté les formes tal com s'han arrellegat, però a l'hora de vehicular-les s'han fet algunes generalitzacions d'acord amb la normativa i evitar així massa varietat. Per exemple:

Anoer/Anoguer/Anouer. No s'ha transcrit Anoer

Assagador/Assegador. S'ha preferit Assagador (per ara)

Cadolla i Codolla

Covilar i Cubilar. S'ha preferit Covilar

Diumente i Domenge, tots dos segons l'origen

En canvi, s'ha acceptat les dues variants en els casos següents:

Güendo i Uendo: S'ha preferit el primer

Llentiscar/Llentiscar. No s'ha normalitzat llentiscar

Mànega i màniga

Miracle i milacre⁸

Quebrasa i cabrasa. S'ha preferit Quebrassa

Quincaller/Quinquiller. S'ha preferit Quincaller

- c) Estudis monogràfics locals per a decidir amb causa geogràfica, històrica i lingüística moltes propostes normatives de topònims valencians i sobretot de topònims d'origen foraster, en especial els noms d'urbanitzacions, platges o complexos nous, els quals s'haurien de substituir pel nom tradicional. Per exemple,

El Teleraco d'Aielo e Malferit s'hauria d'escriure el Telégrafo, nom vertader no deturpat, o millor recuperar el nom antic de l'Alt d'Eixea

La Ponderosa, d'una casa d'una sèrie de televisió hauria de recuperar el nom de la partida del Dumeit

3. CONCLUSIONS

- a) Els lexemes origen dels topònims són els mateixos que el lèxic conegut de manera oral i viu en les mateixes zones.

⁸ Ja ha començat una segona fase d'enquestes intentant ampliar el nombre de topònims. Se suposa que en esta segona enquesta s'arribarà a 20.000 topònims més. D'eixa manera tots els topònims més importants estaran arrellegats i situats en un mapa.

- b) Hi ha un tant per cent molt elevat de malnoms com a base toponímica, cosa que fa imprescindible per a trobar l'etimologia i origen de molts topònims. Arreplegar i estudiar també els malnoms vius.
- c) Cal completar el present ATV amb un ATV medieval i un corpus toponímic a partir de documents històrics, almenys fins al segle XIX. Sense això no podrem interpretar el significat i origen de molts noms amb seguretat.
- d) Trobem en la nostra toponímia interferències lingüístiques amb les altres llengües del territori: la zona catalanoparlant conté molts castellanismes i la zona castellanoparlant molts valencianismes, que pel que podem deduir de la documentació històrica analitzada sol ser molt antiga. Llúria i Alcudia de Veo podrien ser paradigmes d'aquestes interferències.
- d) Els materials arreplegats per l'ATV amb una metodologia adient és la base dels mapes de l'Institut Cartogràfic Valencià i dels de l'Institut Geogràfic España" i són donats a conèixer en cada poble a través de la col·lecció de fullets *Toponímia dels pobles valencians*, dels quals ja n'han vist la publicació més de cent.
- e) La coneixença del lèxic valencià avança molt amb aquesta obra. De la mateixa manera s'obri un nou camí per a l'estudi dels parlars xurros i murcians de la zona oest de la Comunitat Valenciana.

